

N:o 20.

Ank. till Riksd. kansli den 7 mars 1893, kl. 2 e. m.

*Lagutskottets utlåtande, i anledning af väckt motion om ändring
i förordningen angående allmänt ordnande af prester-
skapets inkomster den 11 juli 1862 i syfte att prester-
skapets kontanta aflöning må utgå af statsverket.*

Uti en inom Andra Kammaren väckt, till lagutskottet hänvisad motion, n:o 120, anför herr *O. W. Redelius*: »Uti ingressen till kongl. förordningen den 11 juli 1862 angående allmänt ordnande af presterskapets inkomster hänvisas till en Riksdagens skrifvelse den 6 juli 1857, hvori Rikets Ständer såsom skäl till lönereglerng angifva, att sättet för presterskapets aflöning vore i flera hänseenden mindre lämpligt och af beskaffenhet att föranleda tvister emellan löntagare och löngifvare. Konung och Riksdag blefvo eniga icke blott om *behovet* af en lönereglerng, men äfven om de *grunder*, som vid regleringens verkställande borde följas. Resultatet föreligger nu i de, på grund af nämnda förordning, uppgjorda och på de flesta ställen tillämpade lönereglerngarna, hvilka torde få anses hafva ådagalagt, att nya aflöningssättet är vida att föredraga framför det förut gällande och därför kan uppskattas såsom ett stort steg framåt till ett bättre. Men den vunna erfarenheten vittnar äfven derom, att en del gamla olägenheter och ojemnheter ännu kvarstå, och att det åsyftade målet alltså ännu icke till fullo uppnåtts.

Men målet skulle, enligt mitt förmenande, fullständigare vinnas, om presterna likställdes med andra statens tjenstemän så, att de af statsverket finge uppbära sin aflöning, sådan den genom allmän lag blifvit bestämd. Ingen lär kunna med fog påstå, att sådan anordning skulle vara stridande mot god ordning. Men sådan anordning förutsätter, att presterna måste afstå från tionden tillika med alla hittills varande inkomster, hvilka gifvetvis skulle indragas till statsverket, och från boställena, som då naturligtvis skulle i författningssenlig ordning utarrenderas för statsverkets räkning på vilkor bland andra, att arrendatorn ålägges bygga och underhålla bostället alla laga hus och tillbandahålla tjenstens innehafvare erforderlig embets skjuts samt ved, der bostället dertill lemnar tillgång; hvarjemte från arrendet borde undantagas bostadslägenhet och trädgård.

Denna anordning skulle, enligt min uppfattning, medföra många fördelar; med hänsyn till de särskilda församlingarna, presterskapet, det borgerliga samhället och svenska kyrkan i dess helhet:

- 1:o med hänsyn till den enskilda *församlingen*,
 - a) som derigenom befriades från byggnadsskyldigheten, och
 - b) som kunde få sina afgifter mera rättvist fördelade, så att för lika inkomst den ene finge betala lika mycket som den andre, i stället för att, såsom nu ofta händer, den ene nödgas betala mångdubbelt mer än en annan för lika stor inkomst.
- 2:o med hänsyn till *presterns* *skapet*,
 - a) som derigenom besparades nödtvånget att för sin bergning studera och idka jordbruk och boskapsskötsel; men i dess ställe finge mera tid att egna åt sina mångfaldiga embetsåligganden och studera sådant, som närmare rör deras embete;
 - b) som genom utjemnade löner kunde slippa att så ofta som nu söka transport, hvilken ändring utan tvifvel skulle lända så församling som presterskap till bättnad.
- 3:o med hänsyn till det *borgerliga* samhället, som skulle få gagn af boställets högre afkastning derigenom, att de i allmänhet blefve bättre brukade och deras naturliga tillgångar bättre tillvaratagna.
- 4:o med hänsyn till *svenska kyrkan* i sin helhet, som skulle vinna fördelen af att betjenas af mera kraftfulle män, om, i konsekvens med det anförda, de af ålder försvagade presterna pensionerades, hvartill medel kunde anskaffas:
 - a) af vakansmedel, som icke redan anslagits till enke- och pupillkassan;

- b) af all behållen inkomst från de ecklesiastika boställsskogarna;
 c) af pensionsavgifter af presterna sjelfva.»

På sålunda anförda skäl hemställer motionären: att Riksdagen behagade besluta att i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det täcktes Kongl. Maj:t låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till sådan ändring i kongl. förordningen den 11 juli 1862 angående allmänt ordnande af presterskapets inkomster, att deri bestämmes, att presterskapets kontanta aflöning skall utgå af statsverket och presterna åtnjuta in natura endast bostad med trädgård, erforderlig embetsskjuts samt vedbrand, der bostället dertill lemnar tillgång.

Det förslag till omgestaltning af gällande form för presterskapets aflönande, som motionären framlagt, finner utskottet icke skäl att förorda. Motionären har sjelf såväl i föreliggande motion som i sin vid sistlidet års lagtima riksdag afgifna framställning i ämnet, hvilken framställning, om ock bestämd af i viss mån andra hänsyn, med den nu föreliggande eger åtskilliga gemensamma beröringspunkter, vitsordat, att det sätt för presterskapets aflönande, som genom 1862 års förordning bragtes till stånd, egde afgjort företräde framför det gamla aflönings sättet, och att verkningarna af 1862 års reform på ifrågavarande område i det hela varit tillfredsställande. Äfven om nu, på sätt motionären anmärkt, vid genomförandet af denna reform en och annan ojemnhet icke stått att undvika och följaktligen inom en eller annan församling en verkställd löneroglering icke utfallit till vederbörandes fulla belåtenhet, utgör detta enligt utskottets åsigt ingalunda tillräckligt skäl för en brytning med den i församlingarnas sjelfbestämmningsrätt innerst grundade princip, enligt hvilken sedan uråldriga tider församlingarna inom den svenska kyrkan sjelfva aflönat sitt presterskap. En dylik brytning är så mycket mindre att förorda, som på sätt utskottet redan förut i sitt utlåtande öfver motionärens förra förslag framhållit, någon önskan om en förändring i sådan rigtning icke torde förefinnas inom rikets församlingar eller åtminstone icke blifvit uttalad. De fördelar, som enligt motionärens uppfattning skulle följa af den reform, han föreslagit, torde för öfrigt, om icke helt och hållet uteblifva, såsom t. ex. i fråga om det förespådda minskade transportsökandet lärar kunna antagas, likväl endast undantagsvis blifva så afsevärda, som motionären föreställt sig.

Utskottet får alltså hemställa,

att motionen icke må till någon Riksdagens åtgärd föränleda.

Stockholm den 7 mars 1893.

På laguskottets vägnar:

A. LILIENBERG.

Reservation

af herr *J. Anderson*, som anfört:

Motionärens hemställan, att presterskapet skulle få uppbära sin aflöning af statsverket och församlingarnas nu varande utskylder till presterskapet erläggas till staten, kan jag icke gilla, ty det samband, som nu är och bör vara emellan lärare och åhörare, skulle dermed antagligen upphöra, men i motionen framställas flera andra förslag, som jag icke vill lemna obeaktade och som jag i likhet med motionären anser böra förverkligas, nemligen att prestboställen utarrenderas och byggnadsskyldigheten, på sätt motionären föreslagit, öfverflyttas från församlingarna på boställsarrendatorn, hvilken dessutom till presterskapet skulle afstå de naturaförmåner, som i motionen äro angifna.

Motionären fäster äfven uppmärksamhet å huru ojemnt presterna nu äro aflönade och att om lönerna utjmnades, de »kunde slippa att så ofta som nu söka transport, hvilken ändring utan tvifvel skulle lända så församling som presterskap till båtнад». Ja, häri vill äfven jag instämma, och anser, att det vore både rätt och billigt, att, der lönerna nu äro oskäligt stora, en del deraf användes på de platser, der lönerna äro för små.

Slutligen har motionären hemställt, att svenska kyrkan i sin helhet skulle vinna fördel af »att betjenas af mera kraftfulle män, om, i konsekvens med det anförda, de af ålder försvagade presterna pensionerades», och föreslår att medel dertill kunde anskaffas genom vakansmedel, behållen inkomst från ecklesiastika boställsskogarne samt »pensionsavgifter af presterna sjelfva».

Inom utskottet, då frågan der behandlades, har jag i likhet med motionären ansett, att skrifvelse kunde aflåtas till Kongl. Maj:t, med anhållan, det Kongl. Maj:t täcktes låta utreda och för Riksdagen framlägga förslag i de delar af motionen, som kunde vara utförbara, och särskildt har jag fäst mig vid motionärens framställning om beredande af pensioner, hvilket jag tror skall kunna förverkligas utan statsverkets egentliga betungande. Mitt resonnement blir då följande:

Under det att statens egentliga embets- och tjänstemän, då de vid minskad arbetsförmåga och efter vissa bestämda lefnads- och tjänstår afgå från tjensten, åtnjuta en årlig pension, hvars storlek är beroende såväl på den afgåendes mer eller mindre viktiga befattning och samhällsställning, som på det lönebelopp, han under tjänstetiden uppburit, hafva nu mera äfven andra, icke direkt under staten lydande löntagare, såsom läkare, landtmätare, folkskolelärare, lägre jernvägstjänstemän m. fl., samma förmån, merendels på sådana villkor, att de under sin tjänstetid med vissa procent af lönen bidra till pensionskassor, hvilkas fyllande till erforderlig storlek i vissa fall försiggår genom bidrag af staten, samt att de vid bestämda lefnads- och tjänstår äro skyldige att afgå och lemna rum för yngre krafter. Att sådan anordning är lika nödvändig för ärendenas behöriga skötande som förmanlig för den af ålder försvagade tjänstemannen lärer ej kunna bestridas.

Den tjänstemannaklass, som i detta afseende liksom kanske i åtskilliga andra intager en föråldrad ställning, är presterskapet. I brist på en för dem afsedd pensionsinrättning hafva presterna i förhållande till andra tjänstemän en undantagsställning, som medför åtskilliga olägenheter, i ty att de i tjensten qvarstå långt sedan de uppnått sådan ålder, att de äro oförmögne att sjelfva sköta det kall, som blifvit dem i deras krafts dagar anförtrodt, hvartill kommer att de yngre prestmän, som under tiden äro anstälde antingen som embetsbiträden eller som vikarier att fullgöra den ordinariens tjensteåligganden, härför uppbära en högst ringa ersättning, under det församlingen likväl oafkortadt får utbetala det till ordinarien bestämda beloppet och stundom derutöver, till den som i embetet biträder, extra bidrag. Följden blir således

den, att församlingen ej sällan under många år får aflöna den prest, som af ålderdom och oförmåga ej kan fullgöra de åligganden, för hvilka han uppbär lön.

För nu nämnda missförhållande torde enda botemedlet vara bildandet af en för presterskapet afsedd pensionskassa samt stadgande om skyldighet för presterna att vid vissa lefnadsår taga afsked med rätt till pension.

Tanken på en dylik pensionsinrättning är icke ny. Den har uttalats vid fyra af de hittills hållna fem kyrkomötena, äfvensom vid 1867 års riksdag. Att frågan det oaktadt ej fortskridit längre beror troligen ej på bristande anslutning dertill, vare sig å kyrkomötets eller Riksdagens sida, utan blott och bart på de svårigheter, hufvudsakligen af pekuniär art, hvilka synts ohjelpigt förknippade med densamma och hvilka synts så stora, att senaste kyrkomötet, trots dess tydligt uttalade sympatier för den då af herr J. B. Unger väckta motionen, i sin skrifvelse till Kongl. Maj:t blott vågade föreslå anskaffandet af några s. k. emeritlöner för de allra minst tjenstbara prestmännen.

Innan jag inlåter mig på det kinkiga värfvet att uppspara de hjälpkällor, hvilkas anlåtande enligt min tanke möjligen kunna föra frågan framåt från ord till verkställighet, skall jag påpeka några andra olägenheter, som vidlåda det nuvarande systemet. Ty det kan ju hända, att dessa äro så stora, att en förändring till det bättre finnes vara icke blott önskvärd, utan nära nog nödvändig, i hvilken händelse de behöfliga medlen naturligtvis kunna åstadkommas, om man allvarligt vill.

Jag har redan visat, att församlingens goda rätt i viss mån blir kränkt derigenom, att hon får aflöna gammal prestman, som ej vidare tjänstgör, samt yngre sådan, som hon ej sjelf utsett. Nu vill jag framhålla en annan olägenhet, som åtföljer nu rådande förhållanden och som ej sällan från första början förorsakar misstämning mellan församlingen och dess herde. Intet hinder förefinnes nemligen nu för en prestman, att vid hvilken ålder som helst kunna uppföras på förslag till presterlig befattning, i följd hvaraf vederbörande myndighet stundom på förslag uppför personer af så hög ålder, att de äro eller inom kort blifva oförmögna att sköta sin befattning. Huru missnöjd församlingen än är med förslaget, tvingas hon att antingen rösta på någon af de på förslaget uppförda och till tjensten mindre duglige eller att afstå från valrätten och åtnöja sig med den prest, som domkapitlet utnämner, eller ock att genom kallande af fjerde profpredikant öfverlemna utnämningrätten till Kongl. Maj:t. Huru vida församlingen, fastän hon sjelf

aflönar sin själasörjare, kommer att finna sig belåten eller ej, blir då en underordnad fråga. Detta om konsistoriella pastorat.

På samma gång som församlingen har skäl att känna sig missbelåten med det nu brukliga sättet att upprätta förslag till presterlig syssla, utgör detta tillika ett stort hinder för yngre, men begåfvade prestmäns befordran, och häruti torde man finna en verksam orsak till den öfverklagade prestbristen.

Det kunde återstå att påvisa, hvilka fördelar presterna sjelfva skulle hafva af en pensionsinrättning, huru det gamla trasslet med ständigt ombytta vikarier, om sådana ens kunna fås, skulle upphöra, huruledes den äldre prestmannen skulle slippa se, att församlingen allt mer vänder sig från honom, som dock till namnet är dess själasörjare, till en yngre och mer omtyckt predikant o. s. v. Men jag tror ej, att jag i detta fall behöfver göra mig till förespråkare för nämnda tjänstemannaklass. Skulle emellertid en eller annan anse ett stadgande om inskränkning i rättigheten att vid hvilken ålder som helst söka och erhålla förslagsrum för sig ofördelaktigt, vill jag blott framhålla billigheten af att en pensionskassa köpes med en liten eftergift. Den åldersgräns, intill hvilken förslagsrum kunde erhållas, kunde kanske lämpligen bestämmas till 50 år.

Nödvändigheten af ett uttryckligt stadgande om skyldighet för prestman att vid viss ålder afgå från tjensten framgår deraf, att pensionerna, om ock rundligen tilltagna, naturligtvis måste blifva mindre än lönen, och frestelsen att qvarstanna, äfven om krafter fattas att sköta den presterliga befattningen, kunde således för mången blifva allt för stor, i hvilken händelse litet eller intet vore vunnet med hela pensionsinrättningen. Som emellertid olikheter i fysisk kraft och arbetsförmåga kunna vara betydande, skulle jag vilja föreslå, att prest vid fyllda 60 år må hafva *rättighet* och vid fyllda 65 år *skyldighet* att lemna sysslan med rätt till pension.

Hvad till slut angår sättet för en pensionskassas bildande, så tilltror jag mig visserligen icke att exakt kunna uppgifva de summor, som äro behöfliga, eller att med säkerhet afgöra, hvilka medel, som dertill äro att påräkna. Dock tror jag, att man, om man verkligen vill sjelfva saken, kan gå ett godt stycke längre än senaste kyrkomöte gjort. Såsom mer eller mindre tillgängliga hjälpkällor anför jag följande fonder, hvilkas behållning enligt kapitalkonto till rikshufvudboken vid 1891 års slut utgjorde:

i Biskopslöneregleringsfonden	kronor	389,412: 34
i Presterskapets löneregleringsfond	»	1,906,593: 48
i Ecklesiastika bostälленas skogsfond	»	642,277: 76
i Ramsele pastorsboställes skogsfond	»	20,449: 56
i Elfdals pastorats regleringsfond	»	529,275: 90
i Brunskogs församlings aflöningsfond	»	34,408: 58
i Fryksände pastorats regleringsfond	»	21,575: 46
Summa kronor		3,543,993: 08

Det kan visserligen synas mer än djerft att vilja påräkna dessa fonder för nu ifrågavarande ändamål; också är min afsigt att vilja åstadkomma en *utredning, huru stor del* deraf som kan vara disponibel, ty att *något* är att påräkna, har till och med det försigtiga kyrkomötet ansett. Af de senare årens redogörelser för ofvannämnda, under statskontorets förvaltning ställda fonder synes emellertid, att inkomsterna till desamma varit så stora, att betydliga öfverskott årligen uppkommit. Så t. ex. hafva under de senare åren utgifterna i presterskapets löneregleringsfond ständigt varit mindre än de inkomster, som härflyta från vederlagsspanmål, med flera till samma fond ingående medel, hvaraf följer icke blott att räntan å förut befintligt kapital blifvit besparad, utan äfven att kapitalet ökats med en del af nyssnämnda inkomster utöfver räntan.

På samma sätt förhåller det sig med de ecklesiastika bostälленas skogsfond.

Vore denna gynsamma ställning inom ifrågavarande fonder permanent och ej blott tillfällig, hvilket en möjligen blifvande utredning torde visa, så skulle ju *hela* dessa fonder vara tillgängliga.

Bland de öfriga fonderna finnas sådana, som icke hafva behöft vidkännas några utgifter, utan äro ämnade att framdeles disponeras för ecklesiastika ändamål, som torde kräfvat mycket mindre summor. En fond har till och med redan uppfyllt det ändamål, hvarför den bildades, och hela kapitalet står således till fri disposition.

Om någon nedprutning i ofvan uppgifna summor kommer att ega rum, torde ändock så mycket återstå, att summan genom tillagda räntor och andra inkomster under 10 år växer till flera millioner kronor. Inom kortare tidrymd har jag nemligen ej ansett pensionsinrättningen kunna blifva färdig.

Till en andra grupp af inkomster till pensionskassan hänför jag vissa årliga afgifter. Dit höra först och främst de belopp i form af en viss procent af lönen, hvilka delegarne i inrättningen skola vara för-

pligtade att årligen erlägga. Naturligtvis böra alla, som efter pensionsinrättningens bildande erhålla presterliga befattningar, vara *skyldiga* att inträda i densamma, medan äldre prestmän böra hafva rättighet dertill, mot vilkor att billiga retroaktiva afgifter erläggas. Som presterskapets samtliga inkomster från församlingarna i hela riket enligt meddelade uppgifter utgöra mellan 11 och 12 millioner kronor, så skulle, under förutsättning att delegarnes afgifter sattes till 2 procent af lönen, årliga inkomsten till kassan i alla fall utgöra mer än 200,000 kronor. Då det visat sig, att många, om ej de allra flesta presterskapets löner vida öfverstiga hvad som vid löneregleringen beräknats och på rätt många ställen lönerna äro oskäligt höga — så har t. ex. visat sig, att pastorat med endast 892 invånare aflöna sin pastor med 10,047 kronor, pastorat med 1,260 personer aflöna pastor med 13,100 kronor, och i Gårdstunga och Holmby med en folkmängd af 1,759 personer skulle pastor, när på lifstid bortstadda mensalhemmanen blifva åbolediga, få en årlig inkomst af 20,000 kronor, och många liknande förhållanden kunna anföras — så kan, i fall behofvet så kräfver, i den mån tillsättning af ordinarie presterlig befattning hädanefter sker, intill dess pensionskassan hunnit tillräcklig storlek, hälften af skilnaden mellan fastställda beräknade lönen och verkliga löneinkomsten ingå till nämnda kassa. Huru stor sådan årlig inkomst skulle blifva, vågar jag ej afgöra, men säkerligen skulle den, att döma efter flera kända exempel, blifva betydlig.

Slutligen återstår, om så skulle behövas, att tillgripa samma åtgärd, som förut vidtagits vid bildandet af presterskapets enke- och pupillkassa, nemligen att till pensionsinrättningen anslå nettoinkomsten för 1 år af hvarje presterlig beställning, som genom dödsfall blir ledig efter besluts fattande om pensionskassans bildande. Då bruttoinkomsten af lönerna inom riket är omkring 11 millioner kronor och nettoinkomsten, efter afdrag af vikariers aflöning, med all säkerhet blir vida mer än hälften, måste en omgång af nettoinkomsterna från alla presterliga befattningar i riket utgöra en betydande summa, räntorna oräknade.

Till jemförelse kan åberopas de inkomster, som presterskapets enke- och pupillkassa under de senare 10 åren i medeltal haft.

Då lagutskottet icke har rättighet att gå utöfver de yrkanden, som i motionen äro framställda, kunde detsamma naturligtvis i fråga om pensionering icke framkomma med så detaljerad skrifvelse som vederbort. Det hade varit önskligt att motionen varit så affattad, att det för utskottet varit möjligt att framställa förslag af ungefärligen så lydande innehåll:

att Riksdagen i skrifvelse anhåller, att Kongl. Maj:t täcktes,

efter behörig utredning, för Riksdag och kyrkomöte framlägga förslag i följande syfte:

1:o) att prest vid viss ålder, förslagsvis 50 år, icke må vara berättigad till förslagsrum vid ledig sysslas tillsättande;

2:o) att prest vid viss ålder, förslagsvis 60 lefnadsår, må vara berättigad och vid förslagsvis 65 år *skyldig* afgå från sin presterliga befattning;

3:o) att prest vid afskedet för sin återstående lifstid tillförsäkras en årlig pension, motsvarande en viss procent af den lön, han enligt den fastställda löneregleringen vid afskedstagandet har;

4:o) att till bildandet af en *presterskapets pensionsfond* användas ofvan uppgifna fonder med räntor och dithörande inkomster samt likaledes här ofvan föreslagna bidrag från presterna sjelfva, och att, om de befinnas otillräckliga att genom tio års tillväxt bilda en fond af tillräcklig storlek, ytterligare medel till kassans förstärkande föreslås; samt

5:o) att, då antagligt är, att efter några års förlopp från den tid, då kassan för det afsedda ändamålet börjat användas, densamma genom de inkomster, som årligen ingå, hunnit den storlek, att inflytande medel från biskops- och presterskapets löneregleringsfonder samt ecklesiastika bostälленas skogar icke vidare behöfva för pensionsfonden användas, dessa medel skola för andra statens ändamål efter regeringens och Riksdagens bestämmande användas.

Då man har anledning antaga, att så väl nästa kyrkomöte som kommande Riksdagar skola upptaga denna fråga och fullständigare förslag afgifvas, än hittills framkommit, och jag här ofvan framhållit, vill jag för närvarande, i den form frågan föreligger, icke göra något direkt yrkande.